

Liikenne- ja viestintäministeriö VN/11019/2025

lausunto annettu lausuntopalvelussa

LAUSUNTO LUONNOKSESTA ”HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI MAANALAISEN VERKKOINFRASTRUKTUURIN SIJAINTI-TIEDOISTA JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI”

Vesilaitosyhdistys on vesihuoltolaitosten toimialajärjestö. Jäseninämme on noin 300 vesihuoltolaitosta kattaen noin 90 % maamme vesihuollosta. Järjestetty vesihuolto kattaa tällä hetkellä talousveden osalta yli 90 % ja jätevesien johtamisen ja käsittelyn osalta yli 80 % Suomen väestöstä.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua ja toteamme asiasta seuraavaa.

Vesilaitosyhdistyksen vastaukset kysymyksiin:

1) Millaisia taloudellisia, toiminnallisia, yhteiskunnallisia tai muita vaikutuksia tunnistatte? Miten arvioitte uuden toiminta- ja toteutusmallin tai muut edustamallenne taholle aiheutuvat seuraukset?

Vesilaitosyhdistys katsoo, että hallituksen esityksen valmistelussa olisi ollut perusteltua kuulla laajemmin eri sidosryhmiä, jotta valmistelussa olisi voitu huomioida riittävällä tarkkuudella eri toimialojen erityispiirteet ja vaikutukset. Pidämme tärkeänä, että esityksen jatkovalmistelussa hyödynnetään sidosryhmien asiantuntemusta ja arvioidaan ratkaisuvaihtoehtoja uudelleen erityisesti hajautetun mallin, ns. Ruotsin mallin, pohjalta. Tämän mallin lähtökohtana on vesihuollon kriittisen infrastruktuurin turvallinen ja riskiperusteinen käsittely, mikä tukee myös esityksen tavoitteita kaivuvahinkojen ehkäisemiseksi ja toimialojen resurssien tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi.

Vesihuollon verkostot sijaitsevat maanalaisen infrastuktuurin verkostoista alimpana routarajan alapuolella. Tämä tarkoittaa, että kaikki muut verkostot sijaitsevat lähempänä maanpintaa kuin vesihuollon verkostot. Täten vesihuollon verkostot ovat maanalaisen infrastruktuurin verkostoista vähiten riskialttiita kaivuvahingoille sillä ne sijaitsevat yleisesti yli kahden metrin syvyydessä. Esimerkiksi tele- ja sähkökaapelit sijaitsevat muutaman kymmenen senttimetrin syvyydessä maanpinnasta.

Vesihuoltolaitosten aiemmissa lausunnoissa on johdonmukaisesti tuotu esiin, että vesihuoltoverkostat eivät sovellu yhteisrakentamiseen ja että **verkostojen yläpuolelle ei tule sijoittaa muita rakenteita**. Vesihuoltoverkostat sijoittuvat syvyyssuunnassa alimmaksi koko katu- ja kunnallistekniikan rakenteissa, ja niiden elinkaari on yli 100 vuotta. Jotta verkostojen ylläpito, saneeraus ja uusiminen voidaan hoitaa teknisesti, turvallisesti ja kustannustehokkaasti, niiden päälle ei tule rakentaa tai sijoittaa muita johtoja tai rakenteita. Tämä fysikaalinen kerrostuminen tarkoittaa myös, että vesihuollon verkostoihin kohdistuva kaivuvahinkoriski on huomattavasti pienempi kuin muilla toimialoilla — ja siksi näitä eroja tulee huomioida järjestelmän vaikutusarvioissa ja velvoitteissa.

Vesilaitosyhdistys pitää esitetyn järjestelmän vaikutuksia vesihuoltolaitosten kannalta erittäin merkittävänä ja taloudellisesti huolestuttavana. Järjestelmän käyttöönotto sekä uudet tekniset ja hallinnolliset velvoitteet aiheuttavat vesilaitoksille huomattavia investointi- ja toimintamenoja, kuten

rajapintaratkaisuja, tietoturvapäivityksiä, prosessimuutoksia, henkilöstön turvallisuusselvityksiä ja jatkuvaa hallinnointityötä.

Vesihuoltolaitokset ovat jo investoineet toimiviin järjestelmiin ja nykyiset toimintamallit jouduttaisiin purkamaan ilman vastaavia hyötyjä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun malli, jossa kunnat välittävät HSY:n tiedot kaivajille, ei olisi enää mahdollinen ilman merkittäviä lisäkustannuksia ja järjestelyjä.

Arvioimme, että järjestelmän kokonaiskustannukset eivät ole missään suhteessa vesihuollon verkostoihin kohdistuviin kaivuvahinkoihin, jotka ovat tilastollisesti huomattavasti vähäisempiä kuin muiden toimijoiden kuten sähkö- ja televerkkoyhtiöiden. Vesihuollon näkökulmasta järjestelmän kustannustaso ylittää selvästi sen tuottaman hyödyn.

Kriittisen vesihuollon tietojen keskittäminen ei ole hyväksyttävää, vaikka joistakin näkökulmista keskitetty malli näyttäisi helpottavalta. Keskittämisestä aiheutuu vakava kokonaisturvallisuusriski.

Koska vesihuoltolaitokset saavat tulonsa kuluttajilta perittävistä maksuista, kustannukset siirtyvät suoraan vesihuollon asiakkaille, mikä heikentää kohtuuhintaisuuden tavoitetta ilman riittävää turvallisuus- tai tehokkuushyötyä. Yhteiskunnalliselta kannalta esitetty kokonaisuus kasvattaa kustannuksia huomattavasti, mutta sen vaikutus vesihuollon kaivuvahinkojen ehkäisyyn on marginaalinen.

2) Miten näette uusien toimijoille asetettujen velvoitteiden, kuten esimerkiksi rekisteröintivelvoitteiden, tiedonantovelvoitteiden, turvallisuusvelvoitteiden ja näyttötoimintavelvoitteiden, toimivuuden edustamanne tahon näkökulmasta?

Vesilaitosyhdistyksen näkemyksen mukaan esitetyt velvoitteet lisäävät vesihuoltolaitosten hallinnollista kuormitusta huomattavasti. Rekisteröinti-, ilmoitus- ja tietoturva-velvoitteet sekä näyttötoiminnan laajentaminen aiheuttavat toimialalle työmäärää, joka ei vastaa vesihuollon kaivuvahinkoriskejä. Velvoitteiden tulee olla riskiperusteisia.

Velvoitteet kohdistuvat vesihuoltoon samalla tavalla kuin huomattavasti riskialttiimpiin toimialoihin, mikä ei ole vesihuollon erityispiirteet huomioon ottaen tarkoituksenmukaista eikä riskiperusteista. Pienille ja keskisuurille laitoksille esitetyt vaatimukset muodostuvat raskaiksi ja johtavat kustannuksiin, jotka heikentävät vesihuollon taloudellista kestävyyttä. Erityisesti korostamme, että talousveden verkon tietoja ei tule velvoittaa toimittamaan järjestelmään — eikä niiden vapaaehtoista luovuttamista tule ohjata viranomaisohjeilla.

3) Miten 26 §:n verkkotietojärjestelmän luokat toimivat näkökulmastanne ja ovatko esitetyt verkkotietojärjestelmien tietoturva-vaatimukset riittävän kattavat?

Pidämme vahvaa tietoturvaa tärkeänä, mutta esitetyt vaatimukset voivat olla vesihuollon näkökulmasta ylimitoitettuja sekä taloudellisesti raskaita.

Tietoturvaluokittelun tulee ottaa huomioon toimialakohtaiset riskit. On tärkeää huomioida, että vesihuollon kaivuvahingot ovat harvinaisempia ja vesijohtoverkko on lainsäädännön mukaisesti rajattu soveltamisalan ulkopuolelle kriittisyytensä vuoksi. Tietoturva-vaatimusten ei tule johtaa sellaiseen kustannustasoon, joka vaarantaa vesihuoltolaitosten kyvyn hoitaa ydintehtävänsä – turvallista ja luotettavaa vesihuoltoa.

Tietoturvaluokkien määrittely on epämääräinen. Luokitteluperusteina verkkotietojen määrä (merkittävä vs. vähäistä suurempi) ja yhteydenpito tietopisteeseen (säännöllinen/satunnainen) ovat hyvin tulkinnanvaraisia. Vesilaitosyhdistyksen näkemyksen mukaan tulee harkita onko tällainen luokittelu lainkaan tarpeellinen.

Vesihuollon kaivuvahinkojen vähäinen määrä ja talousveden verkon kriittisyys edellyttävät hajautettua mallia, jossa tietoja ei kopioida keskitettyyn järjestelmään.

4) Miten näette sähköisen tietopisteen rahoituksen ja toimialoilta perittävät maksut nyt ja tulevaisuudessa?

Vesilaitosyhdistys pitää ehdotettua rahoitusmallia vesihuollon kannalta erittäin ongelmallisena. Järjestelmän pääasialliset hyötyjät ovat kaivutyötä tekevät toimijat, mutta kustannukset kohdistuvat pääosin verkkotoimijoille – myös vesihuollolle, jonka näkökulmasta hyödyt ovat selvästi rajallisemmat.

Pidämme välttämättömänä, että kaivajien kustannusosuutta korotetaan merkittävästi. Kaivajat ovat järjestelmän käyttäjiä ja hyötyjiä, ja samalla kaivuvahinkojen primäärisiä aiheuttajia. On kohtuutonta, että verkkotoimijat rahoittavat järjestelmän, jonka tarkoituksena on ensisijaisesti suojata heidän omaisuuttaan kaivajien toiminnalta – toiminnalta, jonka riskit ja kustannukset tulisi jakaa oikeudenmukaisemmin. Lisäksi näyttöpalvelun kustannukset tulee pystyä veloittamaan kaivajilta.

Vesihuollon taloudellisen toimintaympäristön huomioiden nykyinen malli on kestävä ja lisää painetta vesihuoltolaitosten käyttäjiltä perittävien maksujen korottamiseen. Katsomme myös, ettei ole perusteltua veloittaa kuntaa sen omiin suunnittelu- ja kehittämistarpeisiin liittyvistä tietopyynnöistä, koska johdot sijaitsevat pääsääntöisesti kunnan omistamalla maalla. Sen sijaan maksullisuus on perusteltua ulkopuolisille toimijoille, jotka hyödyntävät tietoja omaan liiketoimintaansa.

5) Miten arvioitte verkkotietokyselyn määräajat sekä verkkotoimijalle asetetun määräajan ilmoittaa verkkotietokyselyssä pyydetyt tiedot Liikenne- ja viestintäviraston tietopisteeseen?

Määräajat ovat sinänsä toteutettavissa, mutta ne lisäävät laitosten reagointivelvoitetta ja voivat johtaa tilanteeseen, jossa pienillä laitoksilla ei ole riittäviä henkilöstöresursseja vastaamaan kyselyihin määräajan puitteissa. Määräajat voivat olla haasteellisia etenkin loma-aikoina. Lisäksi vesihuoltolaitokset käyvät jossakin tapauksissa tekemässä täydennysmittauksia ennen tietojen lähettämissä, mikä tuo lisähaasteita määräaikoihin.

Riskinä on, että velvoitteet muodostuvat käytännössä ympärivuorokautiseksi valmiusluonteiseksi tehtäväksi, mikä ei ole vesihuollon tehtäväkentän eikä resurssien näkökulmasta realistista eikä kohtuullista. Vesihuoltolaitosten resurssit eivät mahdollista ympärivuorokautista reaktiovalmiutta. Määräaikojen tulee olla riskiperusteisia ja niihin on sisällytettävä joustomahdollisuudet esimerkiksi häiriötilanteiden tai poikkeusolojen aikana.

Vesihuoltolaitoksen tulee voida toimittaa verkkotiedot *suoraan kaivajille* nykyisten, toimivien käytäntöjen mukaisesti, eikä järjestelmään toimittamiselle tule säätää ehdottomia määräaikoja. Mikäli määräajoista säädetään, niiden on oltava joustavia ja riskiperusteisia, ja määräaikoja tulee voida pidentää häiriö- ja poikkeustilanteissa.

Ehdotamme riskiperusteista porrastusta ja mahdollisuutta pidentää määräaikaa häiriötilanteissa sekä oikeutta vaatia tarkentavia tietoja kaivajilta ennen määräajan käynnistymistä.

Lisäksi vesihuoltolaitoksille tulee säätää nimenomainen oikeus pyytää lisätietoja kaivajalta silloin, kun verkkotietokysely on puutteellinen, epätasällinen tai alueellisesti laaja. Määräajan ei tule käynnistyä ennen kuin kaivaja on antanut riittävät selvitykset työn laajuudesta ja riskistä. Tämä ehkäisee vääriä häilytyksiä, tarpeettomia tietopyyntöjä sekä vähentää laitosten työkuormaa.

Vesihuoltolaitoksilta saaduissa palautteissa todettiin johdonmukaisesti, että määrääjat ja keskitetty tiedonvälitys eivät sovi vesihuoltolaitosten toimintaympäristöön, vaan heikentävät työprosesseja ja lisäävät kustannuksia ilman lisähyötyä. Vesihuollon erityisluonne ja lakisääteiset tehtävät edellyttävät joustavuutta, eikä määräaikavelvoitteiden tule muodostua kohtuuttomiksi tai vaarantaa laitosten toimintavarmuutta.

Laaja-alaiset johtokarttapyynnöt (esim. suurten valokuituhankkeiden suunnittelussa) muodostavat tietoturvariskin, kun taas pienialaiset, yksittäisiin työtehtäviin liittyvät pyynnöt eivät ole ongelmallisia. Lain tulee asettaa "perustellulle syyllä" verkkotietopyynnön tekemiseen selkeä, tarkkarajainen määritelmä sekä valtuus pyytää lisäyksilöintiä ennen määräajan käynnistymistä.

Katualueilla sijaitsee verkostojen lisäksi myös kiinteistöjen tonttijohtoja ja laitteita (esim. tonttisulkuventtiilit). Vastuunjaon tulee olla selkeä: verkkotiedon luovutuksen velvoitteita ei tule asettaa siltä osin, kuin tieto kuuluu johtojen omistajan ylläpidettäväksi, eikä tieto ole verkonhaltijan käytettävissä luotettavasti ja ajantasaisesti.

6) Miten arvioitte verkkoinfrastruktuurin sijaintitietojen käsittelyn kokonaisturvallisuutta ja uusien turvallisuusvaatimuksien riittävyyttä ja kattavuutta?

Pidämme tärkeänä, että kokonaisturvallisuutta vahvistetaan. Samalla korostamme, että kriittisen vesihuollon osalta tärkein turvallisuustekijä on sijaintitietojen hajautettu säilyttäminen, ei niiden keskittäminen.

Hybridimallikaan ei täysin poista riskiä siihen, että järjestelmään alkaa kerääntyä johdettua tai visualisoitua tietoa kriittisestä infrastruktuurista, mikä voi muodostaa merkittävän kansallisen turvallisuuden heikkouden.

Erityisesti talousveden vesijohtoverkon tietoja ei tule missään olosuhteissa sisällyttää järjestelmään – ei velvoitteena eikä vapaaehtoisesti.

Erityisesti vesihuoltoverkostojen osalta on vältettävä liikaa automaatiota verkkotietojen toimittamisessa. Asiantuntijan on tarve lähtökohtaisesti tarkistaa aluerajauksen perusteella toimitettavat tiedot, jotta vältetään kriittisen tiedon luovuttaminen toimijoille.

Tietoturvan näkökulmasta järjestelmän tulee ehkäistä laajojen, summittaisten aluerajausten käyttöä ja edellyttää tarveharkintaa. Lisäksi järjestelmässä tulee olla mahdollisuus rajoittaa tai hylätä pyyntö, jos pyyntö ei täytä lain "perustellun syyn" vaatimusta tai jos pyyntö on perusteettoman laaja tietoturvaan nähden.

7) Muita huomioita tai kommentteja hallituksen esityksestä?

Kokonaisuutena katsomme, että järjestelmän laajuutta, kustannusrakennetta sekä soveltamisalan rajausta on arvioitava uudelleen.

Ehdotettu järjestelmä on vesihuollon kannalta kustannuksiltaan huomattava mutta hyödyiltään rajallinen, ja sen taloudelliset vaikutukset muodostuvat kohtuuttomiksi suhteessa kaivuvahinkojen vähäiseen määrään.

Lisäksi korostamme, että talousveden toimitukseen tarkoitettu vesijohtoverkko tulee säilyttää selvästi lain soveltamisalan ulkopuolella, eikä viranomaisen tule missään tilanteessa suositella sen tietojen toimittamista järjestelmään. Vesijohdot ja jätevesiviemärit ovat yleensä samassa kaivannossa. Viemärien sijainnin perusteella voi päätellä vesijohdon sijainnin. Tämän vuoksi myös jätevesiviemärien sijaintitietojen toimittaminen tietopalveluun pitäisi kieltää.

Pidämme välttämättömänä, että järjestelmän kustannusten ja hyötyjen jakautuminen tarkistetaan, ja että kaivajien vastuu järjestelmän kustannuksista kasvaa oikeudenmukaiseen suhteeseen verrattuna heidän saamaansa hyötyyn ja aiheuttamaansa riskiin.

Lakiehdotuksen 8 §:ää tulee täydentää siten, että vesijohdon lisäksi myös jätevesiviemäri sisältyy kriittisen infrastruktuurin rajaukseen. Jätevesijärjestelmän toimivuus on keskeistä terveyden ja ympäristön suojelun kannalta, ja viemärit sijaitsevat pääsääntöisesti samassa kaivannossa vesijohtojen kanssa; kokonaisuuteen on tarkoituksenmukaista sisällyttää myös hulevesiverkosto.

Lisäys hallituksen esityksen yleisiin huomioihin

Vesihuolto on kriittistä infrastruktuuria

Esityksen kohdassa Tausta, erityisesti sivulla 17, todetaan kriittisen infrastruktuurin toimialat, mutta vesihuoltoa ei ole mainittu kriittisenä infrastruktuurina, vaikka vesihuollon kriittinen merkitys on lainsäädännössä ja kansallisissa turvallisuusstrategioissa laajasti tunnustettu.

Vesilaitosyhdistys edellyttää, että vesihuolto lisätään nimenomaisesti kriittisen infrastruktuurin joukkoon ko. lainsäädäntöesityksen perusteisiin. Vesihuollon puuttuminen listauksesta on virheellinen ja turvallisuuden näkökulmasta olennaisesti puutteellinen ratkaisu.

Vesihuolto tulee mainita kriittisenä infrastruktuurina sekä perusteluissa että tarvittaessa lakitekstiin liittyvissä säännöksissä, jotta viranomaisten toimivalta, velvoitteet ja järjestelmälle asetettavat suojausvaatimukset kohdistuvat vesihuollon kriittisyyden edellyttämällä tavalla.

5 § Verkkoinfrastruktuuria vaarantava työ ja verkkoinfrastruktuurin sijainnin selvittäminen

Vesilaitosyhdistyksen näkemyksen mukaan 50 senttimetrin raja on huono, koska syvyydellä ei ole merkitystä jos rakennettavalla kohdalla on jo jotain infraverkkoja sijoitettuna joita jatkossa joudutaan kaivamaan esiin korjaus- tai liitostyön vuoksi. Lisäksi sähköverkkojen maadoitukset voivat sijaita matalammassakin kuin 50 cm syvyydessä. Verkkotietoselvitys tulee tehdä aina ennen kaivutöitä, koska alueelle on voitu suunnitella jo myös muuta rakennettavaa.

§ 10 – Kansainvälisten pakotteiden alaisten henkilöiden ja yritysten huomioon ottaminen

Vesilaitosyhdistys kiinnittää huomiota siihen, että lakiesityksen § 10 ei ota kantaa siihen, miten järjestelmän käyttäjien ja rekisteröityvien tahojen osalta varmistetaan, ettei palvelun käyttöoikeutta myönnetä kansainvälisten pakotteiden alaisille henkilöille tai yrityksille.

Kansainvälisiin pakotteisiin liittyvien riskien huolellinen hallinta on olennainen osa kokonaisturvallisuutta, erityisesti tilanteissa, joissa järjestelmän kautta voidaan saada tietoa kriittisestä infrastruktuurista. Vesihuolto kuuluu kansallisesti tärkeimpiin turvallisuustoimintoihin.

Esitämme, että pykälään lisätään seuraavat täsmennykset:

1. Rekisteröinnin ja käyttöoikeuksien myöntämisen yhteydessä tulee suorittaa pakotevalvonta, joka kattaa vähintään:
 - EU:n pakotelistat
 - YK:n turvallisuusneuvoston pakotteet
 - kansallisesti säädetyt pakotteet ja rajoitukset
 - muut viranomaisten ylläpitämät turvallisuusluettelot
2. Pakotevalvonta tulee tehdä automaattisesti ennen tunnuksen myöntämistä, ja tulos tulee tarkistaa säännöllisesti käyttöoikeuden voimassaoloaikana.
3. Lakitekstiin on kirjattava, että pakotteiden alaisille henkilöille tai yrityksille ei voida myöntää käyttöoikeutta järjestelmään missään olosuhteissa, eikä heille saa luovuttaa tietoa suoraan verkkotoimijalta.
4. Mikäli pakotevalvonnessa ilmenee epäselvyyttä tai puutteellisia tietoja, Liikenne- ja viestintäviraston on keskeytettävä asian käsittely ja pyydyttävä lisäselvityksiä, eikä pääsyä järjestelmään tule myöntää ennen kuin mahdolliset riskit on poissuljettu.
5. Lakiin tulee sisällyttää myös velvollisuus tehdä ilmoitus asianomaisille viranomaisille, jos järjestelmään pyrkivä taho herättää epäilyn pakoteriskistä tai muusta kansalliseen turvallisuuteen liittyvästä uhasta.
6. Lisäksi pyydämme täsmennystä rekisteröinnin toteutustapaan: tapahtuuko rekisteröinti ensisijaisesti organisaatiotasolla (Y-tunnus) vai luonnollisen henkilön henkilötunnuksella, ja miten kaikkien käyttäjien henkilöllisyys varmistetaan luotettavasti (vahva tunnistautuminen, roolipohjaiset käyttöoikeudet). Rekisteröintimallin tulee olla selkeä, tietosuojaan mukainen ja kunnallisen toimijan näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Perustelu

Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen edellyttää, että järjestelmään ei myönnetä pääsyä tahoille, jotka voivat kansainvälisten pakotteiden tai turvallisuusriskien vuoksi muodostaa uhan kansalliselle turvallisuudelle, vesihuollon turvallisuudelle tai järjestelmän luotettavuudelle.

Pakotevalvonta on nykyisessä turvallisuusympäristössä välttämätön osa järjestelmään pääsyn hallintaa, ja sen tulee perustua viranomaisvastuulliseen, automatisoituun ja säännöllisesti päivittyvään menettelyyn.

Pykälästä tulee käydä ilmi, että vahinko on veloitettava ilmoittamaan aina ensisijaisesti suoraan kyseiselle verkkotoimijalle, jotta tämä voi välittömästi ryhtyä verkon turvaamiseen, vika- ja häiriötilanteen hallintaan sekä korjaustoimenpiteisiin.

Vasta tämän jälkeen voidaan tehdä ilmoitus sähköiseen tietopisteeseen. Tämä on välttämätöntä vesihuoltolaitosten toimintavarmuuden, terveydensuojelun ja kansallisen turvallisuuden kannalta.

§ 15 – Määräysvallan muutokset ja tiedon saanti PRH:sta

Esitykseen tulee lisätä, että tieto verkkotoimijan määräysvallan muutoksesta tulee saada ensisijaisesti suoraan Patentti- ja rekisterihallitukselta (PRH).

PRH ylläpitää yritysten omistaja- ja vastuuhenkilötietoja viranomaisvastuulla ja reaaliaikaisemmin kuin yksittäinen verkkotoimija itse.

Tämä vahvistaa kokonaisturvallisuutta ja varmistaa, että viranomaisella ja järjestelmällä on oikea tieto toimijoista ilman viivettä.

Lisäksi Liikenne- ja viestintävirastolle tulee säätää velvollisuus ylläpitää anonyymi ilmoituskanava, jonka kautta voidaan ilmoittaa epärehellisistä, epäilyttävistä tai väärinkäytösepäilyihin viittaavista toimijoista tai toiminnoista.

Viranomaiselle tulee kirjata velvollisuus reagoida viipymättä tällaisiin ilmoituksiin ja tehdä tarvittavat jatkoselvitykset.

19 § Velvollisuus suorittaa näyttö verkkotietokyselyn perusteella

Meneekö tieto verkkotietokyselystä myös pykälässä mainituille (poliisille, Puolustusvoimille, Tullille, Rajavartiolaitokselle ja Suomen Erillisverkot Oy:lle) verkonhaltijoille, jotta he tarvittaessa pystyvät informoimaan kaivajaa?

§ 29 – Liikenne- ja viestintäviraston järjestelmän auditointi

Pykälään tulee lisätä, että myös Liikenne- ja viestintäviraston ylläpitämä järjestelmä on veloitettava Liikenne- ja viestintävirastosta riippumattoman tietoturvallisuuden arviointilaitoksen tekemään auditointiin.

Pelkkä toimijoiden järjestelmien auditointi ei ole riittävä, mikäli viranomaisen oma järjestelmä toimii keskeisenä tietopisteenä tai väylänä kriittisten verkkotietojen käsittelyssä.

23 § Hätänäyttöön tarvittavien tietojen välittäminen

Tämä on hieman harhaanjohtava pykälän nimi. Infraverkkotoimijat mieltävät hätänäytön sellaiseksi missä selvitetään verkostotiedot vesi, viemäri, kaasu, kaukolämpö ja sähköverkkojen korjaustarpeen vaatiessa. Tämä pykälä viittaa vain viranomaisten tiedonsaantiin. Äkillisten korjaustarpeiden verkostonäytöt tulee turvata myös tässä säädöksessä – ilman että ne kulkevat pelastuslaitoksen kautta.

§ 30 – Turvallisuusauditointi

Myös turvallisuusauditointeja koskeva velvoite tulee ulottaa Liikenne- ja viestintäviraston järjestelmään. Auditointi tulee tehdä Liikenne- ja viestintävirastosta riippumattoman tahon toimesta.

Viraston tulee täyttää vähintään vastaavat vaatimukset kuin verkkotoimijoiden, koska sen hallinnoima ympäristö muodostaa kansallisesti merkittävän tietoturva- ja toimintavarmuuskohteen.

§ 35 – Palveluntarjoajat

Viranomaisen palveluntarjoajilta tulee edellyttää vastaavat auditoinnit (§29 ja §30), jotta voidaan varmistaa, ettei kriittistä tietoa käsitellä alihankintaketjuissa ilman riittäviä turvallisuusmenettelyjä.

Tämä on välttämätöntä hankintaketjujen läpinäkyvyyden ja riskienhallinnan kannalta.

§ 36 – Ilmoitus poikkeuksellisesta toiminnasta viranomaisen järjestelmässä

Esiityksestä puuttuu sääntely siitä, mihin verkkotoimija voi ilmoittaa, jos se epäilee Liikenne- ja viestintäviraston järjestelmässä tai toiminnassa esiintyvää poikkeavaa tai epäilyttävää toimintaa.

Lakiin tulee lisätä:

- erillinen velvollisuus viranomaiselle tarjota turvallinen ja anonyymi ilmoituskanava, joka palvelee sekä verkkotoimijoita että muita käyttäjiä
- velvollisuus viranomaiselle reagoida viipymättä ilmoituksiin
- selkeät menettelysäännökset siitä, miten ilmoituksia käsitellään

Tämä on kriittistä kokonaisturvallisuuden kannalta ja varmistaa, että järjestelmässä havaituista poikkeamista voidaan ilmoittaa riippumattomasti, ilman pelkoa seuraamuksista tai esteistä.

Henkilöturvallisuusselvitysten määrä ja Supolle aiheutuva kuormitus

Vesilaitosyhdistys haluaa tuoda esiin merkittävän huolen esityksen edellyttämien henkilöturvallisuusselvitysten määrästä ja siitä seuraavasta resurssipaineesta Suojelupoliisille.

Lakiesityksen mukaan turvallisuusselvitys tulee tehdä laajalle joukolle toimijoita – mukaan lukien niiden henkilöstö, joilla on pääsy verkkotietojärjestelmiin tai kriittisiin sijaintitietoihin. Kun huomioidaan, että toimialoja on useita (sähkö, tele, kaukolämpö, kaasut, vesihuolto, liikenne), kokonaismäärä voi valtakunnallisesti nousta kymmeniin tuhansiin selvityksiin vuosittain.

Tämän perusteella esitämme seuraavat huomiot:

1. On epäselvää, kykeneekö Suojelupoliisi käsittelemään näin suuren määrän turvallisuusselvityksiä ilman merkittäviä viiveitä.

Nykyisessä turvallisuusympäristössä Supolla on jo ennestään laaja lakisääteinen tehtäväkenttä, ja kapasiteetin venyttäminen näin laajamittaiseen selvitystyöhön voi viivästyttää muiden kriittisten turvallisuusprosessien käsittelyä.

2. Esityksessä ei ole esitetty vaikutusarviota Supolle aiheutuvasta työmäärästä, eikä siitä, edellyttääkö laaja selvitysmäärä lisäresursseja, uutta palvelutasoa tai priorisointia.
3. Jos henkilöturvallisuusselvitysten käsittely ruuhkautuu, vaarana on, että:
 - toimijoiden rekrytoinnit ja tehtävien hoitaminen viivästyvät
 - järjestelmään pääsy viivästyy, mikä haittaa verkohaltijoiden ja urakoitsijoiden normaalia toimintaa
 - kriittisten palvelujen toimitusvarmuus voi heikentyä
4. Vesilaitosyhdistys pitää haastavana sitä, että työnantaja vastaa kunkin henkilön luotettavuuden arvioinnista turvallisuusselvityksen perusteella. Turvallisuusselvitys itsessään ei tee kenestäkään luotettavaa, vaan selvityksen tilaaja arvioi tapauskohtaisesti luotettavuuden. Verkkotiedon omistajan pitäisi pystyä arvioimaan turvallisuusselvityksen perusteella onko taho luotettava. HE:ssa kuvatulla tavalla tämä ei ole mahdollista, sillä turvallisuusselvityksen tietoja ei saa luovuttaa kolmansille osapuolille (tässä tapauksessa verkkotiedon omistajalle).
5. Vesilaitosyhdistyksen näkemyksen mukaan henkilöturvallisuusselvitysten määrää tulee arvioida uudelleen riskiperusteisesti, eikä vaatimuksia tule ulottaa sellaisiin työtehtäviin tai rooleihin, joilla ei tosiasiaa ole pääsyä kriittiseen tietoon.
6. Lisäksi esitämme, että lakiin kirjataan velvollisuus arvioida Supolle syntyvät resurssitarpeet sekä varmistaa, ettei turvallisuusselvitysten käsittely aiheuta operatiivista viivettä tai vaarana viranomaisen ydintehtäviä.

Yhteenvetona

Vesilaitosyhdistys katsoo, että hallituksen esityksen valmistelussa olisi ollut perusteltua kuulla laajemmin eri sidosryhmiä, jotta valmistelussa olisi voitu huomioida riittävällä tarkkuudella eri toimialojen erityispiirteet ja vaikutukset. Pidämme tärkeänä, että esityksen jatkovalmistelussa hyödynnetään sidosryhmien asiantuntemusta ja arvioidaan ratkaisuvaihtoehtoja uudelleen erityisesti hajautetun mallin, ns. Ruotsin mallin, pohjalta. Tämän mallin lähtökohtana on vesihuollon kriittisen infrastruktuurin turvallinen ja riskiperusteinen käsittely, mikä tukee myös esityksen tavoitteita kaivuuhinkojen ehkäisemiseksi ja toimialojen resurssien tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi.

Vesilaitosyhdistys kannattaa yleisellä tasolla esityksen tavoitteita, mutta ei voi tukea esitettyä mallia ja kustannusrakennetta lainkaan nykyisessä muodossaan. Lausunnon ydinvaatimukset:

1. Ratkaisun täytyy perustua hajautettuun malliin eli ns. Ruotsin malliin ettei järjestelmään ala kerääntyä johdettua tai visualisoitua tietoa kriittisestä infrastruktuurista, mikä voi muodostaa merkittävän kansallisen turvallisuuden heikkouden.

2. Vesijohtoverkko pysyvästi lain soveltamisalan ulkopuolelle; vesihuolto kirjattava perusteluihin kriittisenä infrastruktuurina (s. 17). Viemäriverkostot sijaitsevat samassa kaivannossa vesijohtojen kanssa, joten myös viemäriverkkojen sijainnista voidaan päätellä vesijohtoverkkojen sijainti.
3. Vesihuollon osalta tärkein turvallisuustekijä on sijaintitietojen hajautettu säilyttäminen – ei niiden keskittäminen.
4. Kustannukset ovat epäsuhteessa hyötyihin; kaivajien osuutta kustannuksista on merkittävästi kasvatettava.
5. Velvoitteet ja määräajat riskiperusteisiksi; vältettävä ylimitoitusta etenkin pienillä laitoksilla.
6. Pakotevalvonta (§ 10), vahinkojen ilmoitusjärjestys (§ 14), PRH-tieto ja anonyymikanava (§ 15) sekä auditointi- ja ilmoitusvelvoitteet (§§ 29, 30, 35, 36) lisättävä lakiin.
7. Henkilöturvallisuusselvitysten laajuus on suhteutettava Supon kapasiteettiin; muuten syntyy viive- ja toimitusvarmuusriskejä.

Valmistelemalla hallituksen esitys uudelleen sidosryhmien kanssa yhteistyössä, voidaan edetä kohti ratkaisua, joka ehkäisee kaivuvahinkoja, turvaa kriittistä vesihuoltoa ja jakaa kustannukset oikeudenmukaisesti.

Mika Rontu

apulaisjohtaja

